

РЕЗЮМЕ

А. А. Беседина. Особенности функционирования национальных школ содействия здоровью стран Восточной Европы.

В статье рассмотрены особенности функционирования национальных школ содействия здоровью стран Восточной Европы: Польши, Чехии и Российской Федерации. Сжато охарактеризована деятельность проекта школ содействия здоровью в этих странах. Отражены основные направления развития школ содействия здоровью.

Ключевые слова: Национальная сеть школ содействия здоровью, Европейская сеть школ содействия здоровью, «Школы здоровья в Европе», школы содействия здоровью.

SUMMARY

A. Besedina. Features of functioning of national health promoting schools in the Eastern Europe.

The features of functioning of national health promoting schools in researches Eastern Europe is depicted in the article. Activity of project schools of assistance to the health is briefly described in these countries. The basic moments of formation and development of the health promoting schools.

Key words: Nation Network of Health Promoting Schools, European Network of Health Promoting Schools, «Schools for Health in Europe», health promoting schools.

УДК 378:371.212.5:061.1ЄС

В. І. Білокопитов

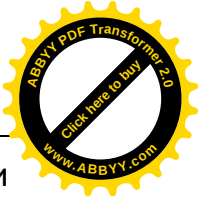
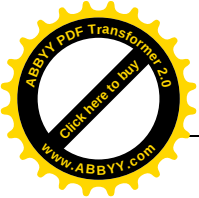
Сумський національний
аграрний університет

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТУДЕНТСЬКИЙ СОЮЗ: ПРІОРИТЕТИ ДІЯЛЬНОСТІ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті визначено передумови створення та етапи розвитку Європейського студентського союзу, схарактеризовано його діяльність на європейському освітньому просторі, виокремлено пріоритетні напрями діяльності, проаналізовано матеріали основних документів організації.

Ключові слова: Європейський студентський союз, Європейський простір вищої освіти, Болонський процес, освітня політика, мобільність, забезпечення якості вищої освіти, національні студентські союзи.

Постановка проблеми. Підвищення якості вищої освіти є основною метою утворення Європейського простору вищої освіти. Вагому роль у процесі підвищення та забезпечення якості відіграють як провайдери освітніх послуг, так і споживачі освітніх послуг, якими є студенти. Представником студентства на європейському освітньому просторі за сучасних умов виступає Європейський студентський союз (ЄСС). Процес становлення ЄСС як рівноправного партнера інших організацій-членів Болонського процесу потребує осмислення з метою кращого розуміння як потреб студентства у якісній освіті, так і їх ролі у забезпечення цієї якості.

Аналіз актуальних досліджень. Ми проаналізували документи Європейського студентського союзу, аналітичні матеріали експертів ЄСС, аналітичні доповіді низки інших європейських організацій (Європейського Союзу, ради Європи, Міжнародної асоціації агенцій із забезпечення якості вищої освіти тощо), у яких висвітлюється діяльність ЄСС як однієї з найбільш провідних наднаціональних організацій, що входить до робочої групи Є-4 (Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти, Європейська асоціація університетів, Європейська асоціація вищих навчальних закладів, Європейський студентський союз) і виступає основним представником європейського студентства на регіональному освітньому просторі, що бере участь у розв'язанні проблеми якості освіти. У процесі дослідження виявлено, що в сучасній вітчизняній науково-педагогічній літературі недостатньо висвітлено особливості діяльності цього інституційного суб'єкта Болонського процесу у розробці регіональної освітньої політики щодо забезпеченні якості вищої освіти.

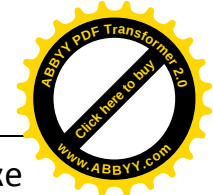
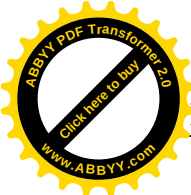
Мета статті – проаналізувати особливості діяльності Європейського студентського союзу щодо забезпечення якості вищої освіти в межах Болонського процесу.

Виклад основного матеріалу. У європейській освітній політиці студентство потужно заявило про себе у 1982 році зі створенням Західноєвропейського студентського інформаційного бюро¹, метою якого була координація потоку інформації між членськими організаціями й учасниками бюро та європейськими і міжнародними організаціями (Рада Європи, Європейська спільнота та ЮНЕСКО). Політичні зміни у Східній Європі наприкінці 80-х років XX ст. вплинули на географічні рамки Бюро: право членства у ньому отримали національні студентські союзи зі Сходу Європи.

Через те, що за допомогою програм «Сократес» (Socrates) та «Еразмус» (Erasmus) значно інтенсифікувалися та поглибилися інтеграційні процеси у сфері освіти, національні студентські союзи вирішили змінити цілі Бюро: перейти від простої координації інформаційних потоків до представництва інтересів європейського студентства² з широкого кола питань – академічних, соціальних, економічних, культурних тощо.

¹ 17 жовтня 1982 р. у Стокгольмі зібралося сім національних студентських союзів (Норвегія, Об'єднане Королівство, Швеція, Ісландія, Франція, Данія, Австрія), щоб утворити Західноєвропейське студентське інформаційне бюро.

² Європейське студентське інформаційне бюро об'єднало 47 національних студентських союзів з 36 країн регіону. Ці союзи представляють більше ніж 10 мільйонів студентів.

У травні 2007 року було вирішено, що Європейське студентське інформаційне бюро (ЕСІБ) потребує зміни назви для того, щоб краще відобразити діяльність організації. Виконавчий комітет запропонував нову назву – Європейський студентський союз (далі – ЄСС) [1].

За статутом ЄСС³ основними цілями діяльності організації визначено:

1) обстоювання студентської точки зору щодо шляхів розвитку освітньої системи у цілому;

2) забезпечення освітніх, соціальних, економічних, політичних і культурних інтересів студентів та дотримання прав, що роблять прямий або опосередкований вплив на статус і добробут студента у суспільстві;

3) надання студентам, що мають різні політичні та релігійні погляди, етнічне чи культурне походження, стать, сексуальну орієнтацію, соціальне становище, рівних можливостей у сфері освіти;

4) забезпечення рівного доступу до вищої освіти для всіх громадян;

5) заохочення європейської і світової співпраці та сприяння обміну інформацією між студентами і студентськими організаціями;

6) забезпечення співпраці з іншими організаціями, діяльність яких стосується освіти та студентського життя;

7) підтримка та надання допомоги європейським національним студентським союзам у їх діяльності щодо захисту студентських інтересів.

Для реалізації зазначеного ЄСС застосовує широкий спектр форм роботи (збір, аналіз, узагальнення та поширення інформації серед членів студентських союзів; організація тренінгів, семінарів, конференцій та практикумів; популяризація принципів підходів ЄСС серед організацій партнерів як на європейському, так і національному рівнях) [2].

Оскільки на час проведення нашого дослідження ми не знайшли аналітичних праць щодо політики організаційного розвитку ЄСС, то для висвітлення особливостей діяльності Союзу вважаємо за потрібне схарактеризувати його структуру.

Як видно з рис. 1, ЄСС має чітку організаційну структуру. Будь-яке рішення або проект приймаються на засіданні Ради і через Виконавчий комітет передаються у Секретаріат, який за допомогою Робочих груп організовує діяльність певного напрямку.

³ Статут Європейського студентського союзу з детальною характеристикою діяльності можна знайти на сайті : <http://www.esib.org/index.php/Structures.html>.

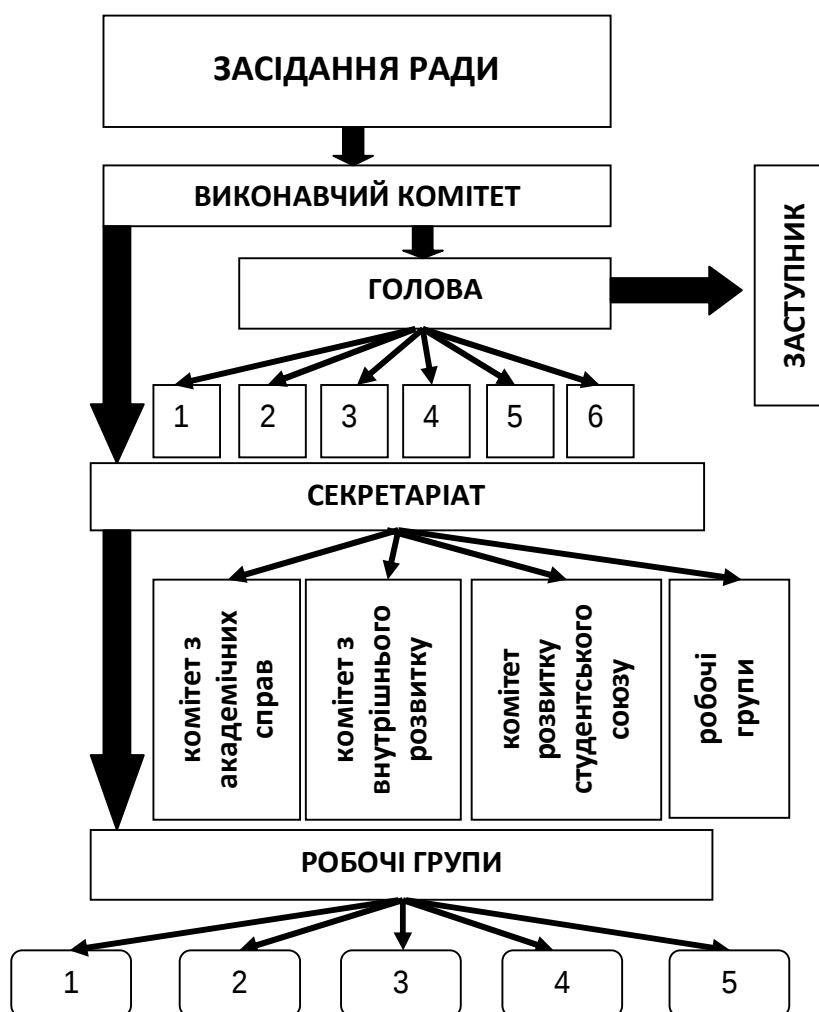

Рис. 1. Організаційна структура ЄСС

Важливою складовою нашого дослідження став контент-аналіз ключових документів ЄСС, у яких ще раз підтверджено те, що діяльність Союзу повністю збігається з основними цілями Болонського процесу. Формат статті, на жаль, не дає нам можливості схарактеризувати всі документи ЄСС, і тому ми виокремили лише ті, що найбільшою мірою відповідають заявленій нами проблемі дослідження (табл. 1).

Крім офіційних документів, позиція Європейського студентського союзу щодо забезпечення якості освіти висвітлюється і в інших джерелах. Так, для розуміння цієї позиції важливим є розгляд серії аналітичних розвідок експертів організації під спільною назвою «Болонський процес очима студентів» (*Bologna With Students Eyes*), що були опубліковані у 2003, 2007, 2007, 2009 роках.

Таблиця 1

**Документи ЄСС, у яких висвітлюються позиції організації
щодо забезпечення якості вищої освіти**

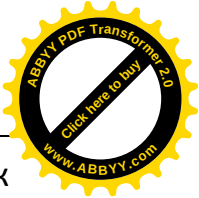
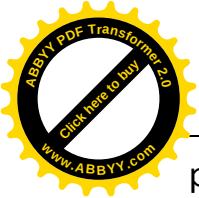
РІК	НАЗВА ДОКУМЕНТА	ПРОБЛЕМИ, ЩО ВИСВІТЛЮЮТЬСЯ У ДОКУМЕНТІ
2001	«Участь студентів у Європейському просторі вищої освіти»	У документі констатовано, що система вищої освіти складається з вищих навчальних закладів та студентства, які є рівноправними партнерами. Студенти повинні бути почуті саме як партнери, а не як споживачі. Студенти беруть участь у процесі забезпечення якості вищої освіти та сприяють загальному поліпшенню освіти. Щоб бути спроможним це робити, студентам необхідна правова підтримка [10].
2003	«Забезпечення якості та акредитація»	ЄСС підтримує думку про те, що саме якість вищої освіти є одним із пріоритетів Болонського процесу, а сам процес – важливим інструментом цих дебатів. У ЄСС сподіваються на подальший розвиток міжнародної співпраці з покращання якості, прозорості, порівнянності та сумісності ступенів навчання [9]
2005	«Фінансування вищої освіти»	Вища освіта відіграє життєво важливу роль у суспільстві, її якість , доступність і форма залежать від фінансування. Суспільство, для розвитку якого ми докладаємо зусиль, повинен відбиватися у тому, як ми фінансуємо вищу освіту [8]

На час публікації матеріалу у 2003 році для європейського студентства важливо було висвітлити такі першочергові питання і розв'язати такі проблеми, як:

- *переваги Болонського процесу*: студенти убачали основною перевагою процесу можливість зростання мобільності, яка б не обмежувалася тільки обміном студентів, але й передбачала обмін програмами, вільний рух викладачів та управлінського персоналу;

- *можливості студентства щодо здобуття якісної освіти, які надає створення Європейського простору вищої освіти*: мобільність, удосконалення процесу забезпечення якості, співпраця, визнання дипломів, європейська порівнянність на системному рівні, можливість обміну кращим досвідом між ВНЗ різних країн, удосконалення вивчення мов, більше гнучкості у навчальних програмах, досягнення кращого працевлаштування випускників Європейського простору вищої освіти, усвідомлювалися як найважливіший пріоритет Болонського процесу, як шлях до підвищення конкурентоспроможності європейської вищої освіти;

- *слабкість і загрози БП*. Усі слабкості та загрози БП поділяються на три категорії: 1) загальні характеристики (різниця у темпах упровадження Болонського процесу у різних країнах, недостатнє урядове регулювання впровадження, соціальному виміру не приділено належної уваги, слабе фінансування реформ); 2) специфічні характеристики (доступ до другого

рівня навчання, нова структура ступенів і забагато уніфікації, відтік висококваліфікованих фахівців за кордон, втрата національної автентичності із загальною структурною перебудовою ступенів); 3) наміри щодо впровадження БП;

- *платня за навчання*. Висвітлено три національні підходи до проблеми: 1) відсутня платня за навчання⁴, за винятком особливих випадків; 2) існує платня за навчання⁵, що диференціюється залежно від батьківського прибутку; 3) існує державне фінансування навчальних місць, платню за навчання вносять тільки студенти на комерційних місцях;

- *перешкоди розвитку мобільності*. Визначено три групи перешкод: 1) фінансові та мовні проблеми; 2) проблеми визнання дипломів і кваліфікацій та культурної інтеграції; 3) правові перешкоди, бюрократія, нестача інформації;

- *рівень правової регуляції студентського представництва*. Майже у всіх країнах студентське представництво було присутнє на інституційному рівні, у більшості країн – на національному рівні, а у меншості країн – на регіональному рівні;

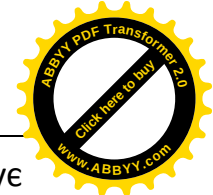
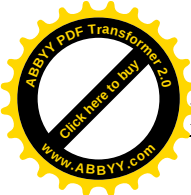
- *залучення студентів до процесу забезпечення якості*. Хоча студентські організації і були задіяні у БП, вони не справляли прямого впливу на ухвалення рішень; конкретні студентські союзи проводили регулярні зустрічі з міністрами освіти, у деяких країнах студенти входили до складу міністерських робочих груп;

- *упровадження структури академічних ступенів Бакалавр/Магістр*. В університетах Іспанії, Кіпру, Албанії, Болгарії, Об'єднаного Королівства, Балтійських країн, Данії, Швеції, Фінляндії та Ісландії впроваджували структуру ступенів, яка відповідала моделі Б/М. В Албанії, Ірландії та Швеції такі структури вже існували до впровадження БП. Більшість національних студентських союзів Франції, Швейцарії, Австрії, Німеччини, Бельгії, Нідерландів, Італії, Іспанії, Португалії, Сербії, Боснії і Герцеговини, Словенії, Румунії, Угорщини, Словакії, Чеської Республіки, Фінляндії та Норвегії усвідомили, що нова модель Б/М пов'язана з упровадженням БП. Студентські організації Швейцарії, Фінляндії, Мальти, Франції відзначили, що нова модель Б/М буде впроваджена тільки у деяких секторах системи вищої освіти;

- *Європейська система взаємозаліку та накопичення освітніх кредитів* На етапі запровадження цієї системи Європейська комісія

⁴ Данія, Фінляндія, Німеччина, Норвегія, Швеція, Кіпр, Чеська Республіка, Мальта, Румунія, Словакія.

⁵ Італія, Об'єднане Королівство Великобританії та Північної Ірландії.

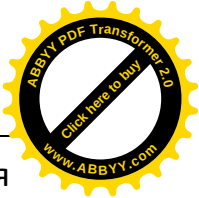
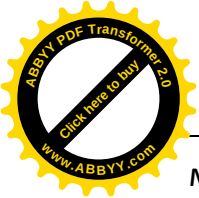

розробила рекомендації, де було визначено, що ця система гарантує визнання навчання за кордоном, дає можливість для доступу до постійно діючих курсів та сприяє подальшому навчанню за кордоном [4, 9–50].

У 2005 році БП пройшов половину шляху свого розвитку. У публікації «Болонський процес очима студентів» цього року було висвітлено рівень упровадження реформ на національному та інституційному рівнях. У процесі дослідження необхідно виокремити чотири фактори, які вплинули на рівень упровадження БП: 1) різні «стартові» позиції країн. На момент упровадження БП у деяких країнах уже існували двоступеневі системи і Європейська система взаємозаліку та накопичення освітніх кредитів; країни неодноразово приєдналися до БП. Особливо відстали у впровадженні країни, які приєдналися у 2003 році; 2) кожна країна мала власні пріоритети, що спричинило недосконале впровадження одних дій і нехтування інших: БП зрозуміли як набір реформ, які будуть мати успіх під час їх упровадження у цілому і відразу. Деякі країни поставилися до реформ БП більш серйозно, ніж інші, зокрема скандинавські та прибалтійські країни мали більший успіх у впровадженні реформ; 3) на ринку праці не завжди було законодавчо регламентовано використання фахівців зі ступенями бакалавр/магістр, отже, виникали проблеми з їх працевлаштуванням; 4) у деяких країнах усе ще не існувало систем із забезпечення якості [5, 3–7].

Аналіз публікації «Болонський процес очима студентів» за 2007 рік дозволив виявити такі проблеми, тенденції розвитку процесу забезпечення якості вищої освіти: 1) деякі країни на ЄПВО завершили створення потужних механізмів забезпечення якості, інші тільки заснували або почали засновувати систематичні процедури для забезпечення якості вищої освіти. Багато країн уже звітували на цей час про значні зміни у своїх національних системах забезпечення якості за останні два роки (Ісландія, Італія, Латвія, Молдова, Польща, Португалія, Румунія і Словенія); 2) багато країн уже мали національну систему для зовнішнього забезпечення якості у дії. У деяких країнах (Бельгія, Німеччина і Нідерланди), які вже мали добре розвинені системи зовнішнього забезпечення якості, починалося обговорення фундаментальних реформ цих систем. Національні студентські союзи зазначених країн були одноголосно критичні щодо переходу від інституційних підходів до зовнішнього забезпечення якості [6, 15–27].

Аналіз динаміки розвитку Болонського процесу з 2007 по 2009 рік дозволив дійти висновку про те, що європейське студентство залишилося незадоволеним такими недоліками регіональних реформ у сфері вищої освіти: рівнем залучення студентів до ухвалення рішень у межах БП на всіх рівнях: інституційному, національному та наднаціональному; станом

мобільності студентів, який став ще одним аспектом, у якому спостерігалася різниця між планами і реальністю; запровадженню трициклової системи, що не було завершеним у більшості країн; можливістю отримання додатка до диплома, що не стала реальною можливістю для кожного студента.

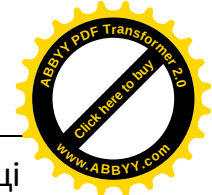
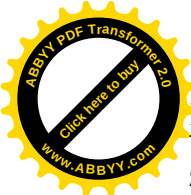
Водночас потрібно визначити, що сильною залишилася студентська підтримка щодо впровадження структур кваліфікацій, хоча багато національних структур кваліфікацій були далеко від завершальної стадії реформ. Функціонування Європейської системи взаємозаліку та накопичення освітніх кредитів на всьому ЄПВО стало справжнім досягненням, хоча залишилося шість країн, які застосовують інші системи. Щодо намагання підвищити рівень привабливості ЄПВО, то спостерігалася тенденція до вдосконалення національних систем маркетингової діяльності університетів [7, 6–11].

Важливим для розуміння особливостей діяльності ЄСС щодо забезпечення якості вищої освіти став політичний документ організації «Болонья на фінішній лінії: звіт за десять років реформ європейської вищої освіти» (*Bologna at the finish line: An Account of the Ten Years of European Higher Education Reform*), у якому пояснюється позиція Союзу на різних етапах реформ. Незаперечним є той факт, що за роки розвитку Болонського процесу відбувся значний прогрес у забезпеченні якості у країнах-членах Болонського клубу. Увага до процесу забезпечення якості посилювалася як з боку міністрів, відповідальних за вищу освіту, так і з боку інших провідних учасників БП. Ключовими орієнтирами розвитку процесу забезпечення якості як аспекту європейської освітньої політики в контексті Болонського процесу стали такі:

- у Празі (2001 рік) було визначено важливе значення процесу забезпечення якості вищої освіти; було передбачено співпрацю між мережами визнання та забезпечення якості; повідомлено про заснування Європейською асоціацією із забезпечення якості структури для поширення позитивного досвіду;

- у Берліні (2003 рік) було обґрунтувало важливість розробки спільної методології та єдиних критеріїв щодо забезпечення якості на інституційному, національному та європейському рівнях; було призначено групу Є-4 для розробки стандартів та рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти на європейському освітньому просторі;

- у Бергені (2005 рік) було прийнято стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти на європейському освітньому просторі; було рекомендовано створення європейського реєстру із забезпечення

якості; було закликано розширити участь студентів у міжнародній співпраці із забезпечення якості;

- у Лондоні (2007 рік) було наголошено на продовженні участі групи Є-4 в організації щорічних європейських форумів із забезпечення якості; ухвалено створення європейського реєстру із забезпечення якості; наголошено на запровадженні стандартів та рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти;

- у Льовен та Лювен-ля-Ньов (2009 рік) питання щодо забезпечення якості вищої освіти не були виокремлені, хоча у кількох розділах комюніке було зазначено, що якість навчання має бути покращана за рахунок реалізації стандартів і рекомендацій, було зосереджено увагу на механізмах забезпечення прозорості, які повинні бути розроблені і здійснюватися відповідно до принципів забезпечення якості; було ще раз підтверджено необхідність продовження співпраці групи Є-4 із забезпечення якості [3, 44–51].

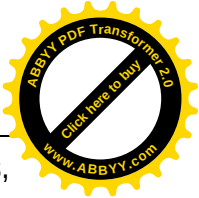
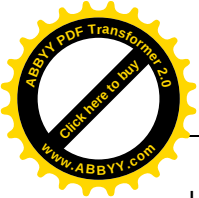
Висновки. Сучасні реформи та інновації у вищій освіті стосуються переважно структур, організації, якості та фінансування. Однак проблеми методів навчання та оцінки знань поступово займають впливову позицію у сучасних реформах, хоча у більшості випадків їх розглядають як інструменти, які можуть посилити структурні та організаційні зміни [11].

Дослідивши діяльність Європейського студентського союзу та проаналізувавши аналітичні матеріали експертів, стало зрозумілим, що процес забезпечення якості вищої освіти є важливим напрямом роботи цієї організації і студенти виступають активними рівноправними партнерами у цьому процесі.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у вивченні діяльності ЄСС на сучасному етапі, матеріалів студентських конвенцій, проектів.

ЛІТЕРАТУРА

1. European Students' Union / About ESU [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.esib.org/index.php/About%20ESU/History>.
2. European Students' Union / Documents [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.esu-online.org/documents>.
3. European Students' Union. Bologna at the finish line: An Account of the Ten Years of European Higher Education Reform. Policy Paper [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.esib.org/documents>.
4. ESIB's Bologna Analysis 2003 / [J. Almqvist, B. Baumann, P. Fontes, B. Lao (eds)] // Bologna With Student Eyes. – 2003. – 83 p.
5. ESIB's Bologna Analysis 2005 / [B. Baumann, A. Bielecki, N. Heerens, P. Lazetic] // Bologna With Student Eyes. – 2005. – 65 p.
6. ESIB's Bologna Analysis 2007 / [A. Mikkola, B. Carapinha, C. Tück, D. Mac Síthigh (eds)] // Bologna With Student Eyes. – 2007. – 70 p.

7. ESIB's Bologna Analysis 2009 / [A. Cacciagrano, B. Carapinha, I. Gielis, L. Burns (eds)] // Bologna With Student Eyes. – 2009. – 174 p.
8. European Students' Union. Financing of Higher Education. Policy Paper [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.esib.org>.
9. European Students' Union. Quality Assurance and Accreditation. Policy Paper. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.esib.org>.
10. European Students' Union. Student participation in the European Higher Education area. Policy Paper [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.esib.org/index.php/documents/policy-papers.
11. Zgaga P. Higher Education in the 21st Century – Diversity of Missions [Електронний ресурс] / P. Zgaga. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/document>.

РЕЗЮМЕ

В. И. Белокопытов. Европейский студенческий союз: приоритеты деятельности на Европейском пространстве высшего образования.

В статье определены предпосылки создания и этапы развития Европейского студенческого союза, охарактеризована его деятельность на Европейском образовательном пространстве, выделены приоритетные направления деятельности, проанализированы материалы основных документов организации.

Ключевые слова: Европейский студенческий союз, Европейское пространство высшего образования, Болонский процесс, образовательная политика, мобильность, обеспечение качества высшего образования, национальные студенческие союзы.

SUMMARY

V. Bilokopytov. European Students' Union: priority-driven activity on European higher educational area.

Preconditions of European Students' Union forming and stages of its development are determined; its activity on European educational area is described; priority lines of its activity are defined; material of main documents is analyzed.

Key words: European Students' Union, European Area of Higher Education, Bologna process, educational policy, mobility, quality assurance of higher education, national students' unions.

УДК 37.013.83:043.3

Я. М. Глива

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ВИТОКИ СТАНОВЛЕННЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У НІМЕЧЧИНІ

У статті визначено та досліджено особливості становлення неформальної освіти дорослих у Німеччині. Проаналізовано нормативно-правові документи, зокрема звіти Міжнародних конференцій щодо освіти дорослих у Німеччині. Дано коротку характеристику основних етапів становлення неформальної освіти дорослих у Німеччині.

Ключові слова: неформальна освіта, освіта дорослих, освіта протягом життя.

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни, характерні для кінця ХХ – початку ХХІ століття, підтверджують посилення ролі освіти дорослих у розвитку сучасного суспільства. Це активізує пошук нових форм